

a müncheni és bécsi szecesszió és Jugendstil hatására. Ezek már „modern” könyvek, míg a korábbiak „múltszázadiak”. Mindegyiket egybevetve: ne növeljük mesterségesen az európai fejlődéstől való elmaradottságunk időbeli távolságát.

OROSZ LÁSZLÓ

Az irodalmi jelenségek rendkívül bonyolult volta számtalan periodizációs megoldást tesz indokolhatóvá, ám egyben valamennyit támadhatóvá is. Az irodalomtörténeti kutatások előrehaladtával az új részletek mindig új összefüggéseket is involválhatnak. Egy-egy irodalmi irányzat előtörténetének feltárása arra készíthet, hogy korábban elfogadott kezdőpontját előbbre hozzuk (pl. az 1772-es vagy az 1905-ös korszakhatárt), kicsengésének jobb megfigyelése esetleg arra, hogy zárókövét későbbre tegyük. Félő azonban, hogy így sohasem juthatunk többé-kevésbé szilárd korszakhatárokhoz. Ezért nem is merném ezek megvonását kizárólag egy-egy részterület specialistáira bízni. Szinte törvényszerű, hogy közelebről nézve elmosódnak a határok. Biztosabban érzékeli, hol kezd emelkedni a hegy, aki távolról nézi, mint aki lejtőkkel meg vízszintes szakaszokkal váltakozó emelkedőjén baktat.

Maguk a korszakolási elvek is bizonytalanok. Bár kétségtelen, hogy él bennünk igény egyetlen szempont következetes végigvitelére, ez — mint az irodalomtörténeti *Kézikönyv* is, Kenyeres érvelése is igazolja — aligha lenne tökéletesen megvalósítható. Mégsem hallgathatom el egy aggodalmamat. Mintha irodalomtörténetseink közt kezdene lábra kapni egy olyan nézet, hogy az irodalom önállóságát azzal kell igazolni, történelmi illusztrációvá való lefokozása ellen úgy kell tiltakozni, hogy kimutadjuk: történetének ritmusa más, mint a történelemé. Természetesen eszemben sincs kétségbe vonni, hogy a történelem korszakhatárait nem lehet automatikusan

megtenni egyben irodalomtörténeti korszakhatároknak is. Mégis e korszakhatárok lehető közelítésére, ill. az egybeesés vagy közelség lehető megtartására kellene törekednünk. Ha az irodalomtörténet korszakhatárai egybeesnek a politikai történelem, a képzőművészet, a zene, sőt a tudomány történetének korszakhatáraival, számomra úgy tűnik, a gyakorlat próbáját állták ki. Az iskolai oktatás és a nagyközönség irodalomtörténeti tájékoztatása is azt kívánja, hogy az irodalomtörténeti és a történelmi korszakok könnyen azonosíthatók legyenek.

Elsősorban a nem szakmabeliek — az iskola és az olvasók egyre szélesedő tábora — érdekében kell a periodizációban arra is ügyelni, hogy irodalmunk közismert nagy egyéniségei kellő súlyt kapjanak, ill. a korszakhatárok e nagy egyéniségek pályakezdésével, -zárásával vagy jelentős pályafordulataival érzékeltethetők legyenek. És persze nemcsak a nem szakmabeliek érdeke ez. Az a 60–80 író, aki a köztudatban a magyar irodalmat alkotja, egyben a 60–80 legértékesebb, legsúlyosabb egyéniség is. A periodizáció — ha természetesen figyel is másokra — elsősorban az ő vonulatukat kell hogy tagolja. Ilyen meggondolás alapján nem tartanám pl. szerencsésnek a felvilágosodás korszakhatárát előbbre hozni Bessenyei fellépésénél, és pl. ez a meggondolás is erősíteni látszik — Petőfi és Ady halálával — a kétségbe vont érvényű 1849-es és 1919-es korszakhatárt.

A periodizáció fontos kérdése az is, hol tárgyalandók a több korszakra átnyúló életművű írók. Vörösmarty és Eötvös, Arany és Kemény esetében az irodalomtörténeti köztudat pályájuk súlyponti szakasza szerint döntött: az első kettőt 1849 előtt, a második kettőt utána tartja nyilván. A nyugatosokat viszont csak mint együtt induló nemzedéket lehet az 1919 előtti korszakban tárgyalni, hiszen többségük pályájának nagyobb és értékesebb szakasza 1919 utánra esik. Ugyanígy Illyés Gyula, Németh László, Déry Tibor és mások helyét is csak a nemzedéki szemlélet alapján lehet a két háború közti korszakban kijelölni. Az ilyen problémák egy részét nagyobb terjedelmű korszakok kiküszöbölnék (pl. a Kenyeres által ja-

vasoltak: a 18. sz. közepétől a 19. sz. második harmadának végéig, az 1880-as évektől a felszabadulásig), ezek elfogadása azonban nem látszik valószínűnek, mivel az időben hozzánk közelebb eső korokban a differenciáló jegyek jobban előtűnnek, mint az egybefoglalók. (Így van ez természetesen a politikai és társadalomtörténetben is.)

A *Kézikönyv* első két kötete meggyőzően alkalmazta az egymás mellett futó korszakokat. Kérdés, a későbbiek folyamán nem lehetne-e ezzel a megoldással élni. Ez is módot adna hosszabb életpályák egy korszakba való illesztésére. Azt hiszem azonban, ez nem járható út. A kolostori irodalom és az udvari reneszánsz s a régebbi irodalom több más jelensége is egymástól szinte teljesen elszigetelve élt egymás mellett, az irodalmi élet egységesedése azonban kizárja az ilyen jellegű szimbiózist. Aligha van jobb megoldás, mint amit a *Kézikönyv* is alkalmaz: utalásokkal felszínen tartani a részletesen az előbbi korban tárgyalt, de az utóbbiba is átnyúló anyagot. Ez a megoldás képes a változás és a folytonosság dialektikus egységét is érzékeltetni.

SZABAD GYÖRGY

Roppant teljesítmény, a társtudományok művelői számára máris kivételesen hasznosnak bizonyult munkaeszköz *A magyar irodalom története I–VI.*, amelynek megjelenését okkal tekintim majd nevezetes eseménynek legújabbkori művelődéstörténetünk eljövendő kutatója. Irodalmunk periodizálódásának felismerését azonban inkább tartalmával, mint módszerével segíti elő.

Értékekben olyannyira bővelkedő kiadványunk jellegénél fogva általában nem volt, nem is igen lehetett érvényesítője valamiféle periodizációs következetességnek, így annak számonkérését szinte méltánytalanságnak érezném. Jellegét olyan